

Uniwersytet
Wrocławski

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL STUDIES
2011, 3(1), p. 213–229.

UŽDAROSIOS BENDROVĖS SAMPRATA IR POŽYMIAI

Virginijus Bitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Verslo teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 525
Elektroninis paštas virginijus.bite@mruni.eu

Pateikta 2011 m. sausio 16 d., parengta spausdinti 2011 m. vasario 25 d.

Anotacija. *Pati populiariausia verslo organizavimo teisinė forma Lietuvoje yra uždaroji akcinė bendrovė. Kitos valstybės taip pat turi reglamentuotas tam tikras uždarnosios bendrovės formas, skirtas plėtoti smulkų ir vidutinį verslą. Lietuvos uždaryjū akcinių bendrovių teisinis reglamentavimas nuolat keičiamas ir tobulinamas, tačiau svarbu siekti, kad reglamentavimas atitiktų uždarnosios bendrovės paskirtį ir nepaneigtų per ilgą jos raidos laikotarpį susiformavusių specifinių požymių. Šiame straipsnyje, remiantis Lietuvos bei užsienio valstybių doktrinos analize, siekiama atskleisti uždarnosios bendrovės sampratą, evoliuciją ir specifinius bruožus.*

Reikšminiai žodžiai: *uždaroji bendrovė, uždaroji korporacija, uždarnosios bendrovės požymiai.*

Įvadas

Šio straipsnio tyrimo objektas – uždaroji bendrovė kaip verslo organizavimo teisinė forma. Temos aktualumą lemia tai, kad, siekiant suvokti įvairių juridinių asmenų formų reglamentavimą bei jį tobulinti, būtina žinoti konkrečių juridinių asmenų formų evoliuciją, sampratą ir specifinius požymius. Tik tokiu atveju teisinis reglamentavimas atitiks tų juridinių asmenų formų esmę ir paskirtį.

Pati populiariausia verslo organizavimo teisinė forma Lietuvoje yra uždaroji akcinė bendrovė. Tačiau Lietuvos uždarujų akcinių bendrovių teisinis reglamentavimas neturi senų tradicijų. Privačių bendrovių teisinės formos buvo reglamentuotos tik maždaug prieš dvidešimtmetį. Lietuvos įstatymų leidėjui teko perimti kitų valstybių šios srities patirtį. Nors vienaarūšės bendrovės, steigiamos pagal skirtingų šalių įstatymus, daugiau ar mažiau skiriasi tarpusavyje teisinio statuso ypatumais ir kitais specifiniais bruožais, tačiau visose valstybėse yra tam tikra uždarnosios bendrovės forma, pritaikyta nedideliame dalyvių rate plėtoti smulkų ir vidutinį verslą. Tačiau iki šiol Lietuvoje nėra atlikta pakankamai tyrimų, ar sukurtas reglamentavimas atitinka pačių bendrovių esmę ir specifiką. Lietuvos teisės doktrinoje uždarujų bendrovių (uždarujų akcinių bendrovių) evoliucijos ir sampratos klausimai iš esmės nebuvo nagrinėti. Šiame straipsnyje pirmą kartą pateikiama išsami uždarnosios bendrovės sampratos ir jai būdingų požymių analizė. Uždarnosios bendrovės, kaip atskiros teisinės formos, skirtos smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti, raidos apžvalga taip pat padeda geriau suvokti šios vienos populiariausių verslo plėtros formų specifiką.

Šio mokslinio tyrimo tikslas – atskleisti uždarnosios bendrovės sampratą, evoliuciją ir specifinius bruožus. Atliekant šį tyrimą taikyti įvairūs moksliniai metodai, pagrindiniai iš jų – *lingvistinė, dokumentų (šaltinio turinio), loginė, sisteminė, lyginamoji ir kritinė* analizė.

1. Uždarnosios bendrovės evoliucija

1.1. Uždarnosios bendrovės formos atsiradimas

Akcinės bendrovės kaip juridinio asmens formos atsiradimas ir paplitimas buvo susijęs su būtinu siekiant sukaupti didelį kapitalą, bet gana brangiai kainuojančių ir neduodančių greitą grąžą, ekonominių projektų (geležinkeliams tiesti ir t. t.) įgyvendinimu¹. Pirmosios akcinės bendrovės buvo tikro investavimo pavyzdžiai: akcininkai bendrovės veikloje dalyvavo tik dėl investuotų lėšų ir net nepažinojo vienas kito². Akcininko dalyvavimas bendrovėje įforminamas tikta akcijomis, kurios tradiciškai buvo pareikštiniai vertybiniai popieriai. Dėl tos priežasties dalyvavimas bendrovės veikloje buvo anoniminis. Prancūzų, belgų, olandų ir kai kurių kitų valstybių teisėje akcinės bendrovės ir dabartiniu metu vadinamos „anoniminėmis bendrovėmis“ (pranc. – *societes anonimes*).

Tačiau ilgainiui atsirado poreikis paprastesnės kapitalo bendrovės formos, tinkančios smulkioms ir vidutinio dydžio bendrovėms arba didelėms bendrovėms, bet turinčioms tik kelis akcininkus, kurie taip pat norėjo naudotis ribotos atsakomybės privilegijomis. Vienintelė įmanoma kapitalo bendrovės forma tuo metu buvo minėta akcinė bendrovė, tačiau joms buvo taikomos griežtos ir nelanksčios taisyklės, užtikrinančios

1 *Grazhdanskoe pravo. V 4 t. Tom 1. Obshhaja chast.* [Civil Law. In 4 vol. Volume 1. Common part]. 3rd ed. Sukhanov, E. A. (ed.). Moskva: Volters Kluver, 2004, p. 292.

2 Kiršienė, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje.* Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2003, p. 141.

stambių kapitalo bendrovių investuotojų teises. Todėl pirmiausia Vokietijoje (1892 m.) buvo sukurta nauja kapitalo bendrovės forma – ribotos atsakomybės bendrovė (vok. – *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH)³. Po Pirmojo pasaulinio karo šis terminas pradėtas vartoti ir kontinentinės Europos teisėje. Tiesa, Anglijos (taip pat ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV)) teisėje jis neprigijo, tam tikslui buvo vartojamas pavadinimas „uždaroji bendrovė“ (angl. – ‘*close corporation*’)⁴.

Palyginti su akcine bendrove, ribotos atsakomybės bendrovė turėjo keletą ypatumų: 1) įstatymų normos, reguliuojančios jos veiklą, buvo daugiausia dispozityvios; 2) įstatinis kapitalas padalytas į dalis – pajus, jo formavimo bei keitimo procedūra daug liberalesnė negu akcinės bendrovės; 3) mažesni reikalavimai keliami bendrovės atskaitomybei; įstatuose numatytais atvejais įstatinį kapitalą galima padidinti papildomais įnašais, be procedūrų, privalomų akcinei bendrovei; 4) bendrovė neleidžia vertybinių popierių – įstatinio kapitalo įnašas fiksuojamas pajaus pažymėjime uždaruoju būdu⁵. Ribotos atsakomybės bendrovė buvo ir yra organizacinė forma, turinti kapitalo susivienijimo (akcinės bendrovės) bei asmenų susivienijimo (bendrijos) savybių.

Taigi evoliucionuojant bendrovių teisei, atsirado dvejopo pobūdžio bendrovės. Viena forma (akcinė bendrovė) ir toliau išliko priemone stambiam kapitalui telkti viešojoje akcijų apyvartoje, dalyvaujant dideliame skaičiuje anoniminių investuotojų. Taip pat atsirado nedideliame dalyvių skaičiuje pritaikyta paprastesnė bendrovės forma – uždaros pobūdžio (t. y. neturinti laisvos viešosios akcijų apyvartos) bendrovė, kitaip sakant – uždaroji bendrovė⁶.

1.2. Uždarųjų bendrovių tipai įvairiose teisinėse sistemose

Atvirųjų ir uždarųjų (dar vadinamų privačiosiomis) bendrovių atskyrimas įvairiose teisinėse sistemose tapo labai svarbiu klausimu, kai 1968 m. Europos Tarybos buvo priimta Pirmoji bendrovių teisės harmonizavimo direktyva⁷. Direktyva buvo skirta valstybių narių teisės aktams, reguliuojantiems atvirąsias ir privačiąsias bendroves. Tuo metu visos valstybės narės, išskyrus Olandiją, galutinai įtvirtino uždarajai (privačiai) bendrovei tinkamą teisinę formą, atskirdamos ją nuo atvirosios akcinės bendrovės. Tuo metu Olandijos teisinė sistema turėjo tik vieną ribotos atsakomybės bendrovės teisinę formą – akcinę bendrovę (oland. – *Naamloze vennootschap* (NV), kuri pagal Olandijos teisę privalėjo paskelbti savo metinę ataskaitą, jeigu ji nebuvo „privataus“ pobūdžio. Privati NV pagal Olandijos teisę buvo apibrėžiama kaip bendrovė, kuri pagal jos įstatus negalėjo išleisti pareikštinių vertybinių popierių, viršijant 50 000 NLG (Olandijos guldenu)

3 Maitland-Walker, J. *Guide to European Company Laws*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2008, p. 375.

4 *Grazhdanskoe pravo*, supra note 1, p. 285.

5 Stanislovaitytis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 81.

6 Plačiau apie uždarųjų bendrovių (angl. – *close corporations*) evoliuciją žr.: Vermeulen, E. P. M. *The Evolution of Legal Business Forms in Europe and the United States: Venture Capital, Joint Venture and Partnership Structures*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 108–109; Pistor, K., et al. *The Evolution of Corporate Law: a Cross-Country Comparison*. *The University of Pennsylvania Journal of International Economic Law*. 2002, 23(4): 791–871, p. 804–805.

7 Tarybos 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji direktyva 68/151/EEB. [1968] OL L065/8.

sumą, arba platinti vertybinius popierius akcijų rinkoje⁸. Atsižvelgiant į Olandijos situaciją, minėtos Pirmosios direktyvos 2 straipsnio 2 dalyje buvo pateikti kriterijai, kuriuos turėtų atitikti Olandijos NV, kad bendrovė būtų laikoma „privačia“ (oland. – *Besloten naamloze vennootschap*, BNV). Kaip nurodyta Direktyvoje: a) jos negali išleisti pareikštinių akcijų; b) joks asmuo negali pateikti registruotųjų akcijų turėtojo sertifikato; c) jų akcijos negali būti kotiruojamos vertybinių popierių biržoje; d) jų įstatuose yra numatyti akcijų perleidimo suvaržymai (išankstinis bendrovės leidimas); e) jų įstatai nurodo, kad bendrovė yra *besloten naamloze vennootschap* ir atitinkamos nuorodos yra bendrovės pavadinime. Šie kriterijai gali būti panaudojami apibrėžiant bendrovės uždara (privatų) pobūdį, nors tik sąlyginai, nes apibrėžimas buvo skirtas išimtinai Olandijos sąlygoms⁹.

Dabartinė bendrovių teisė Europos kontinentinės teisės tradicijos valstybėse paprastai skiria dvi bendrovių rūšis: atvirąją (angl. – *public*) bendrovę ir privačiąją (angl. – *private*) arba uždara (angl. – ‘*closed*’) bendrovę. Europos Sąjungos bendrovių teisės direktyvose daugeliu atvejų taip pat skiriamos dvi bendrovių rūšys. Tiesa, Europos Komisijos 2001 m. sudaryta Aukšto lygio bendrovių teisės ekspertų grupė ES bendrovių teisės modernaus reguliavimo rekomendacijoms parengti savo 2002 m. lapkričio 4 d. Ataskaitoje nurodė tris pagrindines bendrovių rūšis: 1) **biržines bendroves** (angl. – *listed companies*), kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, kurioms taikomos ne tik bendrovių teisės normos, bet ir vertybinių popierių reguliavimas ir kurioms būdinga išsisklaidžiusi nuosavybė arba daugybė mažumos akcininkų; 2) **atvirašias bendroves** (angl. – ‘*open*’ *companies*), kurių akcijomis nėra reguliariai prekiaujama reguliuojamoje arba kitoje rinkoje, bet kurių vidinės struktūros leistų prekybą biržoje, laisvą akcijų perleidimą ir išsklaidytą už vertybinių popierių rinkos ribų nuosavybę; 3) **uždarašias bendroves** (angl. – ‘*closed*’ *companies*), kurių akcijos nėra laisvai perleidžiamos ir dėl to jomis negali būti prekiaujama akcijų biržoje bei kurių akcijų nuosavybė nėra išsisklaidžiusi tarp daugybės akcininkų¹⁰.

Visose valstybėse išliko akcinės bendrovės forma, skirta atvirai investuoti, nors šiek tiek skirtingai vadinama: akcinė bendrovė – Lietuvoje, taip pat Austrijoje ir Vokietijoje (vok. – *Aktiengesellschaft* (AG), Bulgarijoje (bulg. – *акционерно дружество*), Čekijoje (ček. – *akciová společnost*), Italijoje (ital. – *Società per Azioni* (SpA), Latvijoje (latv. – *akciju sabiedrība* (AS), Lenkijoje (lenk. – *spółka akcyjna*), Rumunijoje (rum. – *societate pe actiuni* (SA), Slovakijoje (slovak. – *akciová spoločnosť*), Slovėnijoje (slovėn. – *delniška družba*), Vengrijoje (vengr. – *Részvénytársaság*); atviroji akcinė bendrovė – Rusijoje (rus. – *открытое акционерное общество*); atviroji ribotos atsakomybės bendrovė – Belgijoje (oland. – *naamloze vennootschap*, pranc. – *société anonyme* (NV/SA), Danijoje (dan. – *aktieselskab* arba *Aktieselskaber* (A/S), Estijoje (est. – *aktsiaselts*),

8 *The European Private Company*. De Kluiver, H.-J.; Van Gerven, W. (eds.). Apeldoorn: Maklu; [Zürich]: Schulthess [etc.], cop., 1995, p. 223.

9 *Ibid.*

10 *Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe* [interaktyvus]. Brussels, 4 November 2002 [žiūrėta 2011-01-15]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf>, p. 35.

Norvegijoje (norv. – *allment aksjeselskap* (ASA), Olandijoje (oland. – *naamloze venno-otschap* (NV), Suomijoje (suom. – *julkinen osakeyhtiö* (Oyj), Švedijoje (šved. – *Aktiebolag* (AB); anoniminė (akcinė) bendrovė – Graikijoje (graik. – *Anonymi Etairia* (AE), Ispanijoje (isp. – *sociedad anónima* (SA), Portugalijoje (port. – *sociedade anónima*), Prancūzijoje (pranc. – *société anonyme* (SA), Šveicarijoje (pranc. – *société anonyme* (SA))¹¹.

Dėl uždarųjų bendrovių, kurių dalys (akcijos) nėra laisvai perleidžiamos ir jomis negalima prekiauti viešai, Europos valstybės pasirinko skirtingą kelią. Vienos perėmė pirminį uždarnosios bendrovės variantą, t. y. vokišką ribotos atsakomybės bendrovės modelį. Tokios ribotos atsakomybės bendrovės kapitalas dalijamas ne į akcijas¹², o į nedalomas kapitalo dalis, vadinamas tiesiog dalimis (pvz., Austrijoje, Estijoje, Graikijoje, Vokietijoje) arba kvotomis (*quota*) (pvz., Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje), nesančias vertybiniais popieriais. Bendrovės dalyviai vadinami ne akcininkais, o tiesiog dalyviais ir paprastai turi tik po vieną skirtingos nominalios vertės dalį (pvz., Austrijoje, Estijoje) arba gali turėti ir daugiau dalių (pvz., Graikijoje, Vokietijoje). Tokios bendrovės vadinamos ribotos atsakomybės bendrovėmis: Austrijoje ir Vokietijoje – *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH), Estijoje – *osäühing*, Graikijoje – *etairia periorismenis efthynis* (EPE), Ispanijoje – *sociedad de responsabilidad limitada* (SRL arba SL), Italijoje – *Società a responsabilità limitata* (Srl), Latvijoje – *Sabiedrība ar ierobežotu atbildību* (SIA), Lenkijoje – *spółka z ograniczoną odpowiedzialnością* (sp. z o.o.), Portugalijoje – *sociedade por quotas* (SQRL) (o vienanarė privačioji ribotos atsakomybės bendrovė – *sociedade unipessoal por quotas*), Rumunijoje – *societate cu raspundere limitata*, Slovakijoje – *spoločnosť s ručením obmedzeným* (spol sro), Slovėnijoje – *družba z omejeno odgovornostnjo*, Šveicarijoje – *société a responsabilité limitée*, *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH) arba *Società a garanzia limitata* (Sagl), Vengrijoje – *Korlátolt felelősségű társaság* (Kft)¹³.

Kitos valstybių grupės uždarsiose bendrovėse liko kapitalo požymių, t. y. kapitalas dalijamas į akcijas kaip vertybinius popierius. Iš esmės uždarnosios bendrovės yra labai panašios į atvirąsias akcines bendroves, tačiau joms nustatyti lankstesni reikalavimai (nuo kelių iki keliolikos kartų mažesnis minimalaus įstatinio kapitalo dydis, netaikomi reikalavimai pateikti informaciją ir kt.), bet draudžiama akcijomis prekiauti viešai, ribo-

11 *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. Whalley, M.; Semler, F.-J. (eds.). The Hague London: Kluwer Law International, 2007, p. 36, 139, 153, 344, 442; Maitland-Walker, J., *supra* note 3, p. 87, 89, 252, 496, 690, 741, 766, 768, 806, 837, 880; *Company Formation: a Practical Global Guide*. Jausas, A. (gen. ed.). London: Globe Business Publishing Ltd., 2006, p. 163, 179, 311; *Corporate Business Forms in Europe: a Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe*. Dornseifer, F. (ed.). Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2005, p. 111, 814.

12 Tiesa, pavyzdžiui, Vokietijos Ribotos atsakomybės bendrovės (GmbH) įstatymo 2008 m. reforma padarė GmbH „dalyvavimo teises“ daug artimesnes akcijoms, netgi įstatymiškai numatė galimybę išleisti GmbH dalių (akcijų) sertifikatų (žr.: Noack, U.; Beurskens, M. Modernising the German GmbH – Mere Window Dressing or Fundamental Redesign? *European Business Organization Law Review*. 2008, 9(1): 97–124, p. 114; Muller, K. J. *The GmbH: a Guide to the German Limited Liability Company*. 2nd ed. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2009, p. 113).

13 *International Business Acquisitions*, *op. cit.*, p. 36, 442; *Corporate Business Forms in Europe*, *supra* note 11, p. 111, 662, 814; Maitland-Walker, J., *supra* note 3, p. 496, 741, 766, 768, 806, 837.

jamas maksimalus akcininkų skaičius bei nustatomi akcijų perleidimo apribojimai. Tai – uždaroji akcinė bendrovė Lietuvoje arba uždaroji ribotos atsakomybės bendrovė Belgijoje (oland. – *besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*, pranc. – *société privée à responsabilité limitée* (BVBA/SPRL), Danijoje (dan. – *anpartsselskab* arba *Anpartsselskaber* (ApS), Norvegijoje (norv. – *aksjeselskap* (AS), Olandijoje (oland. – *besloten vennootschap* (BV), Suomijoje (suom. – *osaakehtiö*, *Oy*), Švedijoje (šved. – *Aktiebolag* (AB))¹⁴.

Kai kurių valstybių teisės aktuose pateikti abu minėti uždarnosios bendrovės modeliai, t. y. ir ribotos atsakomybės bendrovės, kuri negali išleisti akcijų, ir supaprastintos (uždarnosios) akcinės bendrovės. Prancūzijoje yra dvi ribotos atsakomybės bendrovių rūšys: ribotos atsakomybės bendrovė (pranc. – *société à responsabilité limitée* (SARL)) ir vienanarė ribotos atsakomybės bendrovė (pranc. – *Entreprise unipersonnelle à responsabilité limitée* (EURL)). Pastaroji yra specialus SARL tipas. Čia būtina tik vienas akcininkas (SARL – mažiausiai du)¹⁵. Nuosavybės teisės SARL yra įrodomos dalimis – akcijomis (pranc. – *parts sociales*)¹⁶. Tačiau 1994 m. Prancūzijoje įstatymais buvo įtvirtinta ir supaprastinta akcinė bendrovė (pranc. – *société par actions simplifiée* (SAS)). Nors SAS taip pat kaip ir akcinei bendrovei (SA) privalu minimalus įstatinis kapitalas, tačiau, skirtingai negu SA, SAS negali parduoti savo akcijų viešojo siūlymo būdu arba prekiauti savo akcijomis reguliuojamoje rinkoje¹⁷.

Panašiai yra ir Rusijoje. Kaip ir Lietuvoje, Rusijoje akcinės bendrovės skirstomos į atvirašias ir uždarašias (rus. – *закрытое акционерное общество*). Uždarosios bendrovės akcijos platinamos tik tarp jos steigėjų arba kitiems, iš anksto numatytiems, asmenims. Kitais žodžiais, uždarnosios akcinės bendrovės yra „uždaros“, t. y. negalinčios pritraukti išorines investicijas¹⁸. Rusijos teisės normomis įtvirtinta ir ribotos atsakomybės bendrovė (rus. – *общество с ограниченной ответственностью*), kuri turi bendrijos ir bendrovės elementų ir kurios įstatinis kapitalas padalytas į steigimo dokumentų nustatyto dydžio dalis¹⁹. Tiesa, Rusijos teisės doktrinoje kritikuojamas įstatymų leidėjo pasirinkimas numatyti abi šias bendrovių formas, nes jos atlieka tą pačią ekonominę funkciją – sujungia smulkų ir vidutinį kapitalą²⁰.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra trys pagrindinės bendrovių rūšys: 1) atvirojos korporacijos (angl. – *public corporations*), privačiosios korporacijos (angl. – *private corporations*) ir ribotos atsakomybės bendrovės (angl. – *limited liability companies* (LLC))²¹. Atvirojos korporacijos Anglijoje vadinamos atvirosiomis ribotos atsakomybės

14 Maitland-Walker, J., *supra* note 3, p. 87, 89, 252, 690, 880; *European Corporate Law*. Van Hulle, K.; Gesell, H. (eds.). Baden-Baden: Nomos, 2006, p. 271; *International Business Acquisitions*, *supra* note 11, p. 139.

15 *International Business Acquisitions*, *op. cit.*, p. 153–154, 156.

16 *France Business Law, Taxation, Social Law* [realized by the International Department of Editions Francis Lefebvre]. 4th ed. Paris: F. Lefebvre, 2004, p. 85.

17 *International Business Acquisitions*, *supra* note 11, p. 153, 155.

18 Makarova, O. A. *Korporativnoe pravo* [Corporate law]. Moskva: Volters Kluver, 2005, p. 52.

19 Tolkachev, A. N. *Kommercheskoe pravo: uchebnoe posobie* [Commercial law: textbook]. Moskva: Perspektiva, 2005, p. 54.

20 *Grazhdanskoe pravo*, *supra* note 1, p. 285.

21 Ray, A. *International Business Law: Text, Cases and Readings*. 2nd ed. Upper Saddle River [New Jersey]: Prentice-Hall, 1997, p. 157.

bendrovėmis (angl. – *public limited companies* (plc), o JAV jos paprastai vadinamos tiesiog įregistruotosiomis bendrovėmis (angl. – *incorporated companies* (Inc.) arba korporacijomis (angl. – *corporations* (Corp.)). Anglijoje privačios bendrovės pavadinime, išskyrus tam tikras išimtis, turi būti žodis „Limited“ (liet. – *ribotos atsakomybės*) arba jo santrumpa „Ltd.“. JAV analogiškomis privačiosioms bendrovėms nėra duota specialaus pavadinimo – tokios bendrovės žinomos kaip uždarnosios bendrovės (angl. – *close corporations* arba *closely held corporations*). Kai kuriose Britanijos tautų sandraugos valstybėse uždarnosios bendrovės buvo pavadintos „nuosavomis“ (angl. – *‘proprietary’*) bendrovėmis, o jų pavadinimą sudarė santrumpa „Pty“²². Ribotos atsakomybės bendrovės (angl. – *limited liability companies* (LLC) yra žinomos tik JAV, o jų populiarumą lėmė jų mokestinis statusas²³. Specifiška tai, kad pagal 2006 m. Bendrovių akto (angl. – *Companies Act 2006*)²⁴ 4 straipsnį, kol bendrovė nėra įregistruota kaip atviroji bendrovė (angl. – *public company*), ji laikoma uždara bendrove (angl. – *private company*). Taigi Britanijos bendrovių teisė uždarašias ir atvirašias bendroves tradiciškai laiko kaip du tos pačios juridinio asmens formos variantus, priešingai negu kontinentinės Europos teisės sistemos, kurios linkusios jas traktuoti kaip skirtingas organizacijų teisinės formas²⁵. Tiesa, prisijungusi prie Europos Bendrijos, Britanijos teisė įvedė daugiau skirtumų tarp atvirųjų ir uždarųjų bendrovių²⁶.

Visoje Europos Sąjungoje ribotos atsakomybės bendrovės paprastai negali platinti akcijų viešai arba dėl to, kad tai aiškiai uždrausta įstatymu (pvz., Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Italijoje, Maltoje, Lenkijoje, Švedijoje), arba todėl, jog neįmanoma tai padaryti, pavyzdžiui, dėl numatytos pareigos akcijų perleidimo sutartį tvirtinti notariškai, pirmumo teisių, kurios negali būti netaikomos, arba todėl, kad tokios formos bendrovės akcijos negali būti įtrauktos į prekybą biržoje²⁷.

Apskritai skiriamos dvi skirtingos bendrovių reguliavimo tradicijos²⁸. Vienai tradicijai priskirtose šalyse neatribojamos biržinės ir nebiržinės bendrovės. Bendrovių teisė remiasi atvirosios bendrovės koncepcija, t. y. jos tikslas – užtikrinti, kad akcinės bendrovės vykdytų kapitalo rinkos organizacinius reikalavimus. Minėtose šalyse buvo ir yra skubiai reikalinga papildoma bendrovės forma, siekiant pateikti uždara valdomoms bendrovėms paprastesnę ir lankstesnę sistemą. Ši grupė apima šalis, kurios pasirinko daugiau arba mažiau pritaikytą vokišką ribotos atsakomybės bendrovės (GmbH) modelį (Vokietija, Austrija, Prancūzija, Belgija, tam tikru lygiu ir Italija). Antrosios tradicijos grupės valstybės (Jungtinė Karalystė, Skandinavijos šalys, Olandija, Šveicarija ir Ispa-

22 Mayson, S. W.; French, D.; Ryan, Ch. L. *Mayson, French & Ryan on Company Law*. 2006–2007 ed. New York: Oxford University Press Inc., 2007, p. 64.

23 Ray, A., *supra* note 21, p. 160–161.

24 Companies Act 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://www.imolin.org/doc/amlid/UK_Companies_Act_2006.pdf>.

25 Mayson, S. W.; French, D.; Ryan, Ch. L., *op. cit.*, p. 65.

26 Plačiau apie bendrovių tipus civilinės ir bendrosios teisės sistemų valstybėse žr.: Ray, A., *op. cit.*, p. 150–162.

27 *European Corporate Law*, *supra* note 14, p. 33.

28 Kalss, S. The Transfer of Shares of Private Companies. *European Company & Financial Law Review*. 2004, 1(3): 340–367, p. 341–342.

nija) buvo pasirinkusios liberalią ir lanksčią teisinę sistemą, skirtą atvirosioms bendrovėms, nustatančią, kad kapitalo rinką reguliuojančios griežtos taisyklės netaikomos bendrovei, kol ji neįtraukia savo akcijų į prekybą biržoje. Iš pradžių šios teisinės sistemos turėjo mažesni papildomos (privačios) bendrovės formos poreikį ir todėl privačioms bendrovėms ilgai nebuvo sukurta atskira teisinė struktūra. Pavyzdžiui, Norvegijoje uždarosios ribotos atsakomybės bendrovės forma atsirado po 1997 m. reformos²⁹, Suomijoje – 2006 m. rugsėjo 1 d., priėmus naująjį Bendrovių aktą³⁰, o Šveicarijoje ribotos atsakomybės bendrovės teisinė struktūra, pritaikius ją šiuolaikiniais verslo poreikiams, iš esmės buvo priimta tik 2008 m.³¹ Tiesa, pastaraisiais dešimtmečiais pastebimas dviejų minėtų tradicijų supanašėjimas. Pirmojoje šalių grupėje biržinių ir nebiržinių bendrovių, o atitinkamai ir atvirųjų bei privačiųjų bendrovių skirtumai pamažu nyksta. Šie pokyčiai iš dalies gali būti paaiškinami ES teisės reikalavimais. Antrosios grupės šalyse akcinėms bendrovėms (įskaitant ir nebiržines bendroves) nustatyti reikalavimai (ypač numatyti Antrojoje ES bendrovių teisės direktyvoje³²) lėmė iniciatyvą atleisti uždarai valdomas bendroves nuo varginančio europinio reguliavimo, sudarant galimybes įsteigti privačias bendroves kaip papildomą teisinę formą. Taigi galima teigti, kad ES bendrovių teisė buvo vienas iš faktorių, užkirtusių kelią privačiosios bendrovės panaikinimui³³.

Paminėtina, kad imamasi iniciatyvos sukurti vieningą uždarosios bendrovė formą ES lygiu. 2008 m. liepos 25 d., kaip savo veiksmų plano, skirto smulkioms ir vidutinėms įmonėms, dalį, Europos Komisija pristatė Reglamento dėl Europos privačiosios bendrovės statuto projektą³⁴, kaip pagrindą steigti Europos privačiąją bendrovę (*Societas Privata Europaea*, pranc. – *Société Privée Européenne*, angl. – *European Private Company*), kurios modelis panašus į minėtą Prancūzijos supaprastintą akcinę bendrovę (SAS). Pagal projektą Europos privačioji bendrovė bus ribotos atsakomybės bendrovė, kurios kapitalas padalytas į akcijas. Jos akcijomis negali būti prekiaujama akcijų biržose. Tačiau dėl minėto Reglamento priėmimo kol kas diskutuojama. 2009 m. kovo 10 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją³⁵, kuria pasiūlė keletą Komisijos pateikto projekto patobulinimų. Šiuo metu dėl šio projekto toliau vyksta valstybių narių diskusijos.

Taigi nors vienos rūšies bendrovės, steigiamos pagal skirtingų šalių įstatymus, daugiau arba mažiau skiriasi tarpusavyje teisinio statuso ypatumais ir kitais specifiniais bruožais, tačiau visose valstybėse yra tam tikra *uždarnosios bendrovės forma*, pritaikyta

29 *The Regulation of Companies: a Tribute to Paul Krüger Anderson* / ed. M. Neville, K. E. Sørensen. Copenhagen: Thomson [London]: Sweet & Maxwell, 2003, p. 50.

30 *International Business Acquisitions*, supra note 11, p. 139.

31 Maitland-Walker, J., supra note 3, p. 913.

32 Tarybos 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji direktyva 77/91/EEB. [1977] OL L026/1.

33 Kalss, S., supra note 28, p. 342.

34 Proposal for a COUNCIL REGULATION on the Statute for a European private company ((COM/2008) 396/3) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>.

35 European Parliament legislative resolution of 10 March 2009 on the proposal for a Council regulation on the Statute for a European private company (COM(2008)0396 – C6-0283/2008 – 2008/0130(CNS)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0094&language=EN&ring=A6-2009-0044>>.

nedideliame dalyvių būriui užsiimti smulkiu bei vidutiniu verslu. Ši bendrovės forma (Lietuvoje – uždaroji akcinė bendrovė) atskiriama nuo stambiam kapitalui telkti viešojo akcijų apyvartoje pritaikytos ir todėl griežčiau reguliuojamos atvirosios bendrovės (Lietuvoje – akcinės bendrovės).

2. Uždarnosios bendrovės samprata ir požymiai

2.1. Uždarąją bendrovę apibūdinančių sąvokų įvairovė

Uždarnosios bendrovės (korporacijos) sampratą pirmiausia pradėjo formuoti bendrosios teisės valstybių teisės doktrina ir teismų praktika. Sąvoka „uždaroji korporacija“ (angl. – ‘*close corporation*’) dažnai buvo vartojama norint atskirti korporaciją, turinčią tik kelis akcininkus, nuo atvirai valdomos korporacijos. Todėl uždaroji korporacija paprasčiausiai buvo apibrėžiama kaip korporacija, kuri turi santykinai mažai akcininkų. Kitas populiarus apibrėžimas: uždaroji korporacija, tai – korporacija, kurios akcijomis nėra prekiaujama vertybinių popierių rinkoje. Įstatymai arba teismų sprendimai dažnai sutapatindavo minėtas dvi koncepcijas³⁶.

Kai kurie teisės mokslininkai ir teisininkai vartojo sąvoką „uždaroji korporacija“ bendrovei, kurioje dalyviai laiko save partneriais ir stengiasi akcininkų sutartimis ar kitaip pritaikyti šiai institucijai vieną arba daugiau bendrijos privalumų ar požymių. Todėl buvo teigiama, kad uždaroji bendrovė funkcionaliai labiau susijusi su bendrija negu su korporacija ir dažnai buvo apibūdinama kaip „privilegijuota bendrija“ (angl. – ‘*chartered partnership*’), „įregistruota bendrija“ (angl. – ‘*incorporated partnership*’), „korporacija *de jure* ir bendrija *de facto*“³⁷, „kvazibendrija“ (angl. – ‘*quasi-partnership*’), „bendrija-korporacija“ (angl. – ‘*partnership corporation*’)³⁸ arba „bendrijos analogija“ (angl. – ‘*partnership analogy*’). Dėl uždarujų korporacijų ir bendrijų bendrųjų požymių JAV net kilo idėja taikyti bendrijas reglamentuojančių teisės aktų nuostatas uždarosioms korporacijoms³⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors sąvokos „*close corporation*“, „*closed corporation*“ ir „*closely held corporation*“ dažnai laikomos sinonimais bei vartojamos pakaitomis, tačiau „*close*“ ir „*closed*“ labiau atspindi korporacijos dalyvių siekį sulaukyti pašalinius nuo prisijungimo prie korporacijos, o sąvoka „*closely held*“ labiau vartojama norint pažymėti mažą akcininkų skaičių korporacijoje⁴⁰. Be to, dar skiriami du pačių uždarujų bendrovių tipai: vadinamosios „tipiškosios“ (angl. – ‘*archetypical*’) ir „netipiškosios“

36 O’Neal, F. H.; Thompson, R. B. *O’Neal’s Close Corporations: Law and Practice*. Chap. 1. 3rd ed. Chicago: Callaghan & Company, 1986, p. 2–3.

37 *Ibid*, p. 3.

38 Vermeulen, E. P. M., *supra* note 6, p. 22–23.

39 Carneiro, M. M. *Minority Shareholders and Oppression in Close Corporations: Contracting as an Effective Protection Device* [interaktyvus]. LLM theses (2002). University of Georgia School of Law. Paper 20. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://digitalcommons.law.uga.edu/stu_llm/20>, p. 11–12.

40 O’Neal, F. H.; Thompson, R. B., *supra* note 36, p. 9–10.

(angl. – ‘*non-archetypical*’) uždarosios bendrovės⁴¹. Pirmoji sąvoka taikoma bendrovėms, kurių akcininkai susiję šeimos arba kitais asmeniniais ryšiais, o antroji – tokiais ryšiais nesusijusių akcininkų bendrovėms.

2.2. Uždarosios bendrovės požymiai

Teisinėje literatūroje ir praktikoje buvo bandoma apibrėžti uždarają bendrovę apibūdinančius požymius. Vienas pirmųjų požymių sąrašų buvo pateiktas JAV Masačusetso Aukščiausiojo teismo sprendime byloje *Danahue v Rodd Electrotypes Co of New England, Inc* (1975 m.): 1) mažas akcininkų skaičius; 2) neparuošta rinkta bendrovės akcijoms; 3) didesnės akcininkų daugumos dalyvavimas korporacijos valdyme, vadovavime ir veikloje⁴². Kituose apibrėžimuose tokie požymiai: 1) akcininkų yra keletas; 2) jie paprastai gyvena toje pačioje geografinėje teritorijoje, pažįsta vienas kitą ir gerai žino vienas kito verslo įgūdžius; 3) valdymas ir nuosavybė yra iš esmės tapatūs (dauguma akcininkų aktyviai dalyvauja versle, paprastai eidami vadovų pareigas arba kartais vykdydami kitas valdymo funkcijas; mažas vadovų skaičius); 4) akcininkai vienas kitą laiko partneriais; 5) nėra rinkos akcijoms (akcijų prekyba labai menka arba jos išvis nėra)⁴³. Tiesa, nors uždaroji bendrovė paprastai yra maža įmonė, tačiau vis dėlto bendrovės turto suma, jos operacijų turinys, įdarbintų asmenų skaičius arba jos pardavimų mastas nelemia, ar ji yra „uždaroji“ (angl. – ‘*close*’).

Pirmiausia pabrėžiama, kad uždarosioms bendrovėms būdingas „savas ratas“, partnerystės jausmas. Siekdami ribotos atsakomybės arba kitų korporatyvinių privalumų, sandėriuose su pašaliniais, akcininkai pasirenka korporatyvinę verslo formą, bet tarpusavyje jie vis dar yra „partneriai“⁴⁴. Visos bendrovės akcijos dažnai yra valdomos vienintelio akcininko arba glaudžiais ryšiais susijusios akcininkų grupės. Verslo sėkmė paprastai priklauso nuo bendrasavininkų sutarimo ir bendradarbiavimo, todėl verslo santykiai dažnai iš dalies sutampa su šeimos, draugų arba kito uždaro asmenų rato santykiais. Neretai tokios bendrovės dalyviai bendradarbiauti pradeda atsižvelgdami į jų susivienijimo narių individualias savybes ir asmeninius privalumus (*intuitu personae* pobūdis⁴⁵). *Intuitu personae* yra lotyniška frazė, reiškianti „remiantis asmenybės savybėmis“ (angl. – ‘*by virtue of the personality*’) arba „speciali asmens svarba“ (angl. – ‘*express consideration of the person*’).

Su minėta „savo rato“ (partnerystės) nuostata susiję ir tai, kad lygiateisiais partneriais save laiko ir mažumos akcininkai, kurie dažnai save gina pasitelkdami sutartinius mechanizmus, tokius kaip akcininkų sutartis. „Savo rato“ jausmas lemia ir tai, kad uždarosios bendrovės akcininkams rūpi jų bendrininkų asmenybė. Jie rūpinasi ir

41 O’Kelley, Ch., Jr. Commentary, Filling Gaps in the Close Corporations Contract: a Transaction Cost Analysis. *Northwestern University Law Review*. 1992, 87(1): 216–253, p. 239–242.

42 Courtney, Th. B. *The Law of Private Companies*. Dublin: Butterworth (Ireland) Ltd, 1994, p. 26–27.

43 Carneiro, M. M., *supra* note 39, p. 7.

44 O’Neal, F. H.; Thompson, R. B., *op. cit.*, p. 25.

45 Žr.: *Webster’s Online Dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15 d.]. <<http://www.websters-online-dictionary.org/translation/Latin/intuitu+personae>>.

tuo, kas jų bendrininkais gali tapti perleidus akcijas. Jie nenori rizikuoti, kad jų verslo organizacijos darną sugriautų atėję svetimi asmenys⁴⁶. Todėl uždarosioms bendrovėms būdingi įvairūs akcijų perleidimo apribojimai, kurių tikslas būtent ir yra užtikrinti bendrovėje liekantiems akcininkams *delectus personae* teisės kontrolę⁴⁷, kuria pasinaudoję jie gali apsaugoti nuo nepageidaujamų pašaliečių. Išvertus iš lotynų kalbos, frazė *delectus personae* reiškia „asmens pasirinkimą“⁴⁸. Ši frazė bendrovių teisėje reiškia tai, kad partneriai (akcininkai) turi teisę parinkti kitus partnerius (bendrininkus) ir kad nė viena partnerių grupė negali priimti kito asmens į partnerystę be kiekvieno iš partnerių sutikimo⁴⁹. Teisine ekonomine kalba, uždarnosios bendrovės akcininkai priskiriami uždariai (angl. – *closed*) naudos gavėjų klasei⁵⁰.

Atribojant uždarasias bendroves nuo atvirtųjų, svarbus ir „lūkesčių“ (angl. – ‘*expectations*’) aspektas. Iš tikrųjų uždarųjų korporacijų akcininkai turi didesnių lūkesčių negu atvirųjų bendrovių akcininkai, kadangi pastarųjų pagrindiniai lūkesčiai yra padidinti akcijų vertę ir gauti dividendų, o uždarnosios bendrovės akcininkai paprastai į bendrovę investuoja didžiąją savo turto dalį, taip pat savo laiką bei įgūdžius⁵¹. Skirtingai nuo tipinio akcininko atvirojoje bendrovėje, kuris gali būti paprasčiausias investuotojas arba spekuliantas ir nenori prisiimti valdymo atsakomybės, akcininkai uždarojoje bendrovėje laiko save verslo bendrasavininkiais bei nori nuosavybės teikiamų privilegijų ir galių. Įsidarbinus bendrovėje gaunamas atlyginimas, dažnai yra pagrindinis arba vienintelis akcininko pajamų šaltinis, todėl paprastai labiau tikimasi gauti naudos iš bendrovės darbo užmokesčio forma, negu dividendais⁵².

Be naudos gavimo iš darbo santykių bendrovėje, uždarnosios bendrovės akcininkų lūkesčiai susiję ir su galiomis kontroliuoti (valdyti) bendrovę. Atvirojoje bendrovėje kontrolės galia yra santykinai nesvarbi akcininkui-investuotojui, tuo tarpu uždarojoje bendrovėje galia kontroliuoti bendrovės veiklą arba mažų mažiausiai vetuoti vadovų ir darbuotojų bei verslo vykdymo būdų pasikeitimus gali būti gyvybiškai svarbi akcininkui-savininkui⁵³. Atvirųjų ir uždarųjų (privačiųjų) bendrovių atskyrimo kriterijumi galėtų būti „nuosavybės ir kontrolės“ (angl. – ‘*ownership and control*’) atskyrimo laips-

46 O’Neal, F. H.; Thompson, R. B., *supra* note 36, p. 25.

47 Nicholson, B. The Fiduciary Duty of Close Corporation Shareholders: a Call for Legislation. *American Business Law Journal*. November 1992, 30(3): 513–535, p. 517.

48 Lotynų-lietuvių kalbų žodynas. *Dictionary Latino-Lituanicum*. K. Kuzavinis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos, 1996, p. 229, 640.

49 *Law Dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.law-dictionary.org/DELECTUS+PERSONAE.asp?q=DELECTUS+PERSONA>>.

50 Naudos gavėjų klasė gali būti arba uždara (angl. – *closed*), arba atvira (angl. – *opened*). Pirmuoju atveju nauda iš bendrojo turto gali būti įgyjama tik gaunant esančių minėtųjų klasės narių leidimą. Klasė yra atvira, kai bet kas gali įgyti minėtąją galimybę gauti naudos be esančių klasės narių leidimo (žr.: Holdemess, C. G. Joint Ownership and Alienability. *International Review of Law and Economics*. 2003, 23(1): 75–100, p. 97).

51 Carneiro, M. M., *supra* note 39, p. 11.

52 Kleinberger, D. S. Why Not Good Faith? The Foibles of Fairness in the Law of Close Corporations. *William Mitchell Law Review*. 1990, 16(5): 1143–1168, p. 1148.

53 O’Neal, F. H.; Thompson, R. B., *supra* note 36, p. 26.

nis (JAV mokslininkų suformuluota taisyklė)⁵⁴. Ekonomikos teorijos terminologijoje uždarnosiose bendrovėse sprendimų priėmimo funkcija ir rizikos prisiėmimo funkcija dažnai priskiriamos vienai akcininkų-vadovų grupei; kitaip yra atvirosiose bendrovėse, kuriose šios funkcijos atskiriamos tarp vadovų ir pasyvių akcininkų⁵⁵. Atvirosios bendrovės akcininkai paprastai yra investuotojai, kurie nevaldo kasdieninių (angl. – *day-to-day*) bendrovės operacijų. Dėl narių gausos, išsisklaidymo, nepalaikydami tarpusavio ryšių, atvirosios bendrovės akcininkai tam tikra prasme būna atskirti nuo bendrovės valdymo. Todėl kai nariai susitinka visuotiniame susirinkime ir renka valdymo organus, renkama paprastai atsižvelgiant į tokias pareigas pasiūlytų kandidatų profesionalumą. Taigi direktorių ir bendrovės narių galios tampa nevienodos, o bendrasis narių valdymo organas paprastai neturi galimybės tiesiogiai nurodinėti kasdieninės bendrovės veiklos klausimais, tai paliekama direktoriams⁵⁶. Tuo tarpu uždarnosios bendrovės dalyviai dažnai arba pažiūsta bendrovės valdymo organų narius arba patys jais būna. Be to, uždarnosiose bendrovėse, skirtingai negu atvirosiose, valdymo struktūra retai būna sudėtinga, t. y. retai formuojama stebėtojų taryba arba net valdyba. Atvirosios bendrovės yra valdomos ir kontroliuojamos vidinės valdymo struktūros (akcininkų, stebėtojų tarybos, darbuotojų (profsąjungos)) bei išorinės kontrolės (pvz., vertybinių popierių komisijos). Tuo tarpu uždarosioms bendrovėms minėtos valdymo ir kontrolės formos turi įtakos tik formaliai, nes išorinės institucijos yra nepajėgios užtikrinti efektyvią kontrolę arba iš viso nekontroliuoja, o vidinė kontrolė faktiškai perimama dominuojančiojo akcininko, taip pat direktoriaus⁵⁷.

Kitas uždaruųjų bendrovių požymis – jų dalyvių didelis aktyvumas kasdieniniame (angl. – *day-to-day*) versle. Griežtai neskiriami ir tie, kurie įneša piniginį kapitalą ir tie, kurie įneša žmogiškąjį kapitalą⁵⁸. Atitinkamai skiriami du akcininkų tipai: verslininkas (angl. – *entrepreneur/business person*) ir investuotojas/finansų analitikas (angl. – *investor/financial analyst*)⁵⁹. Pirmasis būdingas būtent uždarosioms bendrovėms.

Dėl uždarnosiose bendrovėse dažnai esančio tapatumo tarp akcijų nuosavybės ir verslo valdymo, dalyviai neretai nepaiso korporatyvinių ritualų formalumų ir nesirūpina organizuoti akcininkų bei direktorių susirinkimus⁶⁰. Dėl to uždarnosios bendrovės akcininkai dažnai nemėgsta centralizuoto valdymo ir direktoriams suteikiamos galios savo nuožiūra vykdyti bendrovės veiklą, o tai paprastai būdinga atvirosioms bendrovėms.

Skiriasi ir kapitalo formavimo šaltiniai. Uždarnosios bendrovės nepriklauso nuo viešo finansavimo per bendrąją kapitalo rinką. Tokio tipo bendrovės paprastai yra finansuojamos akcininkų įnašais arba banko kreditais. Kita vertus, uždaroji bendrovė neturi

54 *The European Private Company*, supra note 8, p. 24.

55 O'Neal, F. H.; Thompson, R. B., supra note 36, p. 26.

56 Courtney, Th. B., supra note 42, p. 19.

57 Kiršienė, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*, supra note 2, p. 144.

58 Carneiro, M. M., supra note 39, p. 9.

59 Sheehy, B. Shareholders, Unicorns and Stilts: an Analysis of Shareholder Property Rights. *Journal of Corporate Law Studies*. 2006, 6(1): 165–212, p. 195.

60 O'Neal, F. H.; Thompson, R. B., supra note 36, p. 57.

rinkos savo akcijoms – draudžiama jų akcijas platinti viešai, o tai labai apriboja akcijų likvidumą. Atitinkamai uždarujų bendrovių mažumos akcininkai, patyrę dominuojančių akcininkų piktnaudžiavimą (atleisti iš darbo, iš valdymo organų, negaunantys dividendų ir pan.) bei norintys atsiimti savo investicijas, neturi tokių galimybių kaip atvirosiose bendrovėse. Dominuojantys akcininkai dažniausiai pasiūlo nupirkti mažumos akcijas už nesąžiningai mažą kainą. Tuo tarpu investuotojas atvirojoje bendrovėje, patyręs nesąžiningumą, gali pasitraukti tiesiog parduodamas akcijas už sąžiningą kainą⁶¹.

Skirtingų valstybių įstatymų leidėjų skirtingas požiūris dėl uždarujų bendrovių uždaro (privataus) pobūdžio reguliavimo. Kai kuriose teisinėse sistemose (pavyzdžiui, Prancūzijoje, Ispanijoje, ir vienu metu – Belgijoje) teisės aktai nustato maksimalų akcininkų skaičių (dažniausiai 50), kuris išryškina bendrovės uždaro pobūdį. Esant daugiau akcininkų, bendrovė turi būti pertvarkoma į atvirąją bendrovę. Kiti įstatymų leidėjai įveda *intuitu personae* požymį, kai privalomai apribojama galimybė perleisti akcijas (Olandija ir Prancūzija)⁶². Panašu, kad šiai grupei priskirtinas ir Lietuvos modelis, kadangi Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – LR ABĮ) 47 straipsnis įstatymiškai įtvirtina uždarujų akcinių bendrovių akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamų akcijų. Tiesa, LR ABĮ 2 straipsnio 4 dalyje numatytas maksimalus uždarosios akcinės bendrovės akcininkų skaičius, tačiau jis yra labai didelis – 250, todėl nelaikytume jo rodančiu uždarosios bendrovės pobūdį.

Kaip matyti, aspektai (požymiai), kurie gali būti taikomi apibrėžiant uždarąją bendrovę, yra labai įvairūs ir skirtingi. Tačiau, daugelio autorių nuomone, vienas vienintelis aspektas – viešosios akcijų rinkos stoka – labai atriboja tokią bendrovės rūšį nuo atvirai valdomų (angl. – *publicly held*) bendrovių⁶³. Todėl uždarąją bendrovę galime apibrėžti kaip bendrovę, kurios akcijos negali būti platinamos viešai ir kurios akcijų perleidimui taikomi apribojimai. Dėl minėto nuosavybės ir kontrolės sutapimo galime teigti, kad uždarosios bendrovės yra ta tikroji verslo vykdymo priemonė, skirtingai nei atvirosios bendrovės, skirtos investuoti.

Išvados

1. Evoluicijuojant bendrovių teisei, atsirado dvejojo pobūdžio bendrovės. Viena forma (akcinė bendrovė) ir toliau išliko priemone stambiam kapitalui viešojoje akcijų apyvartoje telkti, dalyvaujant dideliame skaičiui anoniminių investuotojų. Atsirado ir paprastesnė, nedideliame dalyvių skaičiui pritaikyta, uždaro pobūdžio (t. y. neturinti laisvos viešosios akcijų apyvartos) bendrovė, kitaip sakant – uždaroji bendrovė.

61 Moll, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: the Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*. 2000, 53(3): 749–827, p. 758–759.

62 *The European Private Company*, supra note 8, p. 222.

63 P vz., O'Neal, F. H.; Thompson, R. B., supra note 36, p. 4; *The European Private Company*, supra note 8, p. 23; Carneiro, M. M., supra note 39, p. 9.

2. Uždarnosios bendrovės specifika apibūdinama įvairiais požymiais, tačiau pagrindinis apibrėžiantis aspektas yra tai, kad nėra viešosios uždarujų bendrovių akcijų rinkos, ir tai suponuoja akcijų perleidimo suvaržymus.

3. Pačią uždarąją bendrovę galime apibrėžti kaip bendrovę, kurios *akcijos negali būti platinamos viešai* ir kurios *akcijų perleidimui taikomi apribojimai*.

4. Nepaisant tam tikrų didesnių arba mažesnių skirtumų, visos jurisdikcijos pateikia tam tikrą privačiosios (angl. – *private*) arba uždarnosios (angl. – *closed*) bendrovės formą, pritaikytą užsiimti smulkiu ir vidutiniu verslu nedideliu skaičiumi dalyvių.

5. Viena valstybių grupė perėmė pirminį uždarnosios bendrovės variantą, t. y. voikiškąjį ribotos atsakomybės bendrovės, kurios kapitalas dalijamas ne į akcijas, o į nedalomas kapitalo dalis (kvotas), nesančias vertybiniais popieriais, modelį. Kita valstybių grupė uždarajai bendrovei paliko akcinio kapitalo požymį, t. y. galimybę kapitalą dalinti į akcijas kaip vertybinius popierius, bet nustatė lankstesnius reikalavimus bei draudimą akcijomis prekiauti viešai, taip pat būtinybę riboti maksimalų akcininkų skaičių ir (ar) apribojimus perleisti akcijas. Trečiojoje valstybių grupėje (pvz., Prancūzijoje ir Rusijoje) taikomi abu minėti uždarnosios bendrovės modeliai, t. y. ir ribotos atsakomybės bendrovė, kuri negali išleisti akcijų, ir supaprastinta (uždaroji) akcinės bendrovės. Lietuva priskirtina antrajai grupei ir čia uždarnosios bendrovės modelį atitinka uždaroji akcinė bendrovė (UAB).

Literatūra

- Carneiro, M. M. *Minority Shareholders and Oppression in Close Corporations: Contracting as an Effective Protection Device* [interaktyvus]. LLM theses, 2002. University of Georgia School of Law. Paper 20 [žiūrėta 2011-01-15]. <http://digitalcommons.law.uga.edu/stu_llm/20>.
- Companies Act, 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://www.imolin.org/doc/aclid/UK_Companies_Act_2006.pdf>.
- Company Formation: a Practical Global Guide*. Jausas, A. (gen. ed.). London: Globe Business Publishing Ltd, 2006.
- Corporate Business Forms in Europe: a Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe*. Dornseifer, F. (ed.). Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2005.
- Courtney, Th. B. *The Law of Private Companies*. Dublin: Butterworth (Ireland) Ltd, 1994.
- European Corporate Law*. Van Hulle, K.; Gessell, H. (eds.). Baden-Baden: Nomos, 2006.
- European Parliament legislative resolution of 10 March 2009 on the proposal for a Council regulation on the Statute for a European private company (COM(2008)0396 – C6-0283/2008 – 2008/0130(CNS)) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0094&language=EN&ring=A6-2009-0044>>.
- France Business Law, Taxation, Social Law* [realized by the International Department of Editions Francis Lefebvre]. 4th ed. Paris: F. Lefebvre, 2004.
- Grazhdanskoe pravo. V 4 t. Tom 1. Obshhaja chast*. [Civil Law. In 4 vol. Volume 1. Common part]. 3rd ed. Sukhanov, E. A. (ed.). Moskva: Volters Kluver, 2004.

- Holderness, C. G. Joint Ownership and Alienability. *International Review of Law and Economics*. 2003, 23(1): 75–100.
- International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. Whalley, M.; Semler, F.-J. (eds.). The Hague London: Kluwer Law International, 2007.
- Kalss, S. The Transfer of Shares of Private Companies. *European Company & Financial Law Review*. 2004. 1(3): 340–367.
- Kiršienė, J.; Kerutis, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81).
- Kiršienė, J. *Finansinio turto problema nuosavybės teisės doktrinoje ir teisinėje praktikoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2003.
- Kleinberger, D. S. Why Not Good Faith? The Foibles of Fairness in the Law of Close Corporations. *William Mitchell Law Review*. 1990. 16(5): 1143–1168.
- Law Dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.law-dictionary.org/DELECTUS+PERSONAE.asp?q=DELECTUS+PERSONAE>>.
- Lotynų–lietuvių kalbų žodynas. Dictionarium Latino–Lituanicum*. K. Kuzavinis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- Maitland-Walker, J. *Guide to European Company Laws*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2008.
- Mayson, S. W.; French, D.; Ryan, Ch. L. *Mayson, French & Ryan on Company Law*. 2006–2007 ed. New York: Oxford University Press Inc., 2007.
- Makarova, O. A. *Korporativnoe pravo* [Corporate law]. Moskva: Volters Kluver, 2005.
- Moll, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: the Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*. 2000, 53(3): 749–827.
- Muller, K. J. *The GmbH: a Guide to the German Limited Liability Company*. 2nd ed. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2009.
- Nicholson, B. The Fiduciary Duty of Close Corporation Shareholders: a Call for Legislation. *American Business Law Journal*. 1992, 30(3): 513–535.
- Noack, U.; Beurskens, M. Modernising the German GmbH – Mere Window Dressing or Fundamental Redesign? *European Business Organization Law Review*. 2008, 9(1): 97–124.
- O’Kelley, Ch., Jr. Commentary, Filling Gaps in the Close Corporations Contract: a Transaction Cost Analysis. *Northwestern University Law Review*. 1992, 87(1): 216–253.
- O’Neal, F. H.; Thompson, R. B. *O’Neal’s Close Corporations: Law and Practice*. Chap. 1. 3rd ed. Chicago: Callaghan & Company, 1986.
- Pistor, K., et al. The Evolution of Corporate Law: a Cross-Country Comparison. *The University of Pennsylvania Journal of International Economic Law*. 2002, 23(4): 791–871.
- Proposal for a Council Regulation on the Statute for a European private company ((COM/2008) 396/3) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>.
- Ray, A. *International Business Law: Text, Cases and Readings*. 2nd ed. Upper Saddle River [New Jersey]: Prentice-Hall, 1997.
- Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe* [interaktyvus]. Brussels, 4 November, 2002. [žiūrėta 2011-01-15]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf>.
- Sheehy, B. Shareholders, Unicorns and Stilts: an Analysis of Shareholder Property Rights. *Journal of Corporate Law Studies*. 2006, 6(1): 165–212.
- Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
- Tarybos 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekiamos suvienodinti tokias apsaugos priemonės visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio

- antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo [interaktyvus]. [1968] OL L065/8 [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1968:065:0008:008:LT:HTML>>.
- Tarybos 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji direktyva 77/91/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš ribotos turtinės atsakomybės akcinių bendrovių dėl jų narių ir kitų interesų apsaugos pagal Sutarties 58 straipsnio antrąją pastraipą, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, siekdamas tokias priemones suvienodinti, koordinavimo [interaktyvus]. [1977] OL L026/1 [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSL:EG:1977L0091:20070101:LT:PDF>>.
- The European Private Company*. De Kluiver, H.-J.; Van Gerven, W. (eds.). Apeldoorn: Maklu; [Zürich]: Schulthess [etc.], cop., 1995.
- The Regulation of Companies: a Tribute to Paul Krüger Anderson*. Neville, M.; Sørensen, K. E. (eds.). Copenhagen: Thomson [London]: Sweet & Maxwell, 2003.
- Tolkachev, A. N. *Kommercheskoe pravo: uchebnoe posobie* [Commercial law: textbook]. Moskva: Perspektiva, 2005.
- Vermeulen, E. P. M. *The Evolution of Legal Business Forms in Europe and the United States: Venture Capital, Joint Venture and Partnership Structures*. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
- Webster's Online Dictionary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://www.websters-online-dictionary.org/translation/Latin/intuitu+personae>>.
- The European Private Company*. De Kluiver, H.-J.; Van Gerven, W. (eds.). Apeldoorn:

CONCEPTION AND FEATURES OF A CLOSE COMPANYY

Virginijus Bitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The object of this research is a close company as a legal form of an organization of business. The relevance of the theme is determined by the fact that in order to understand and improve the regulation of the various forms of legal entities, it is necessary to know the evolution, concept and the specific features of the specific legal entities.*

The most popular legal form in Lithuania is a private limited company. But the Lithuanian legal basis lacks deep traditions on matters of private limited companies. Lithuanian legislature had learn from other countries' experience in this field. However, Lithuania has not done enough research as to whether a created regulation corresponds to the essence and particularity of such companies. The questions related to the evolution and concept of close companies (private limited companies) were not examined in Lithuanian jurisprudence. This article is the first to provide a detailed analysis of the concept and typical features of a close company.

The purpose of the research is to disclose the concept, evolution and specific features of a close company. Various scientific methods have been applied: linguistic, document (content of source), logical, systematic, comparative, critical analyses, etc.

A study carried out revealed that during the evolution of company law there have been

occurrences of the more simple form of a company, which was fitted for a small circle of participants—a company closed in nature (i.e., having no free public turnover of shares), in other words—a close company. A key feature of a close company is the lack of a public market for shares, which determines the restrictions on transfer of shares as well. A close company can be defined as a company, the shares of which cannot be offered to the public and the shares of which are under transfer restrictions. Lithuania, where the model of a close company corresponds with a private limited company (UAB), is attributable to the group of countries which have left a feature of share capital for the form of close company, but have fixed more flexible requirements and a ban on share trading in public, as well as limiting the maximum number of shareholders and/or the share transfer restrictions.

Keywords: *close company, close corporation, features of close company.*

Virginijus Bitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros lektorius, daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: verslo teisė, sutarčių teisė, bendrovių teisė.

Virginijus Bite, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Business Law, lecturer, doctor. Research interests: business law, contract law, company law.